

În ziua de 25 noiembrie 1970, Yukio Mishima ține un discurs în fața a o mie de oameni, într-o bază militară din centrul orașului Tokyo. Vorbește despre codul onoarei, spiritul național, decăderea societății japoneze. Soldații nu știu că scriitorul l-a luat ostatic pe comandantul lor doar pentru a ține acest discurs pregătit de multă vreme. „Văd că nu sunteți bărbați. Nu-mi mai fac iluzii în ce vă privește. Trăiască împăratul!“ Au fost ultimele cuvinte ale lui Mishima. Apoi s-a retras și a săvârșit ritualul tradițional al sinuciderii.

Kimitaka Hiraoka s-a născut la Tokyo în 1925. Educația sa a fost decisiv influențată de bunica paternă, păstrătoare a spiritului samurailor: autodisciplină și control total asupra minții și trupului. Debutează la 16 ani într-o revistă sub pseudonimul Yukio Mishima, pentru a-și ascunde identitatea față de tatăl său. În 1943 începe să studieze dreptul, iar în 1944 îi apare prima carte. Într-o săptămână se vând 4.000 de exemplare. Mishima e, la acea dată, un tânăr intelectual care suferă de plămâni și nu e mobilizat să lupte pe front – rușine ce avea să-l urmărească toată viața. Primul roman, *Confesiunile unei măști*, face din el cel mai cunoscut scriitor al noii generații, iar faima lui crește cu fiecare titlu publicat. Cariera literară fulminantă e dublată de preocuparea obsesivă pentru codul onoarei samurailor; în 1970, chiar în ziua în care încheie *Îngerul decăzut*, recurge la gestul sinuciderii rituale prin *seppuku*.

Mishima a publicat numeroase romane, povestiri și piese de teatru; de-a lungul anilor, la Humanitas și Humanitas Fiction au apărut în traducere românească următoarele scrieri: *Confesiunile unei măști*, *Sete de iubire*, *Culorile interzise*, *Tumultul valurilor*, *O dimineață de iubire pură*, *Moarte în miezul verii și alte povestiri*, *Calea samuraiului astăzi*, *Templul de aur*, *După banchet*, *Amurgul marinarului*, *Viață de vânzare*, *Soare și oțel și tetralogia Marea fertilității* (*Zăpada de primăvară*, *Cai în galop*, *Templul zorilor*, *Îngerul decăzut*).

YUKIO MISHIMA

CALEA SAMURAIULUI ASTĂZI

Traducere din limba engleză
de Iuliu Rațiu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Nota traducătorului în engleză

Yukio Mishima a scris această fascinantă carte în august 1967, cu trei ani înainte de dramatica sa sinucidere în Tokio la sediul Forțelor de Autoapărare. Volumul, care conține o interpretare personală a lui *Hagakure* (literal, „Ascuns printre frunze“), un cod clasic de etică și conduită a samurailor, a devenit un bestseller în Japonia imediat după moartea lui Mishima survenită în noiembrie 1970. Atât admiratorii săi, cât și detractorii pozițiilor sale politice au recurs la *Hagakure* pentru a înțelege drama finală a lui Mishima.

Cea mai cunoscută replică a codului original, citată de mulți care nu citiseră deloc cartea, este faimoasa „Am descoperit că destinul samuraiului e moartea“. Autorul continuă: „Într-o situație pe viață și pe moarte, acționează simplu alegând pe loc moartea. Nu este nimic complicat aici. Doar fi pregătit și acționează. [...] Cel care va alege să trăiască fără să își fi îndeplinit misiunea va fi disprețuit ca laș și nesăbuit. [...] Pentru a fi un samurai perfect, e necesar să te pregătești de moarte zi de zi, de dimineața până seara.“

Una dintre multele ipostaze în care Mishima se vedea pe sine era și aceea a unui samurai modern. Pentru el era esențial să moară cât era încă în putere, iar moartea sa să fie

demnă de tradiția samurailor. Chiar și detaliile pregătirii scenei sinuciderii de la sediul Forțelor de Autoapărare poartă influența lui *Hagakure*: pe banderolele purtate de Mishima și însoțitorii săi în timpul ultimului său discurs era scris un slogan din *Hagakure*. Iar meticulozitatea extremă cu care s-a pregătit de moarte în dimineața ultimei sale zile reflectă spiritul acestui cod așa cum Mishima l-a înțeles. „Chiar și în moarte, bărbații trebuie să aibă culoarea florii de cireș.“

Hagakure cea originală conține învățăturile samuraiului-călugăr Jōchō Yamamoto (1659–1719) culese și editate de studentul său Tsuramoto Tashiro. Pentru generații întregi, manuscrisul a fost întrebuințat la instruirea morală și practică a samurailor Casei Nabeshima de pe domeniul Saga din Kyushu de Nord. Însă timp de aproape o sută cincizeci de ani, până la Restaurația Meiji din 1868, *Hagakure* a fost folosită în taină, iar învățăturile sale împărtășite doar puținilor aleși. Se presupune că membrii Casei Nabeshima au vrut să păstreze exclusiv pentru ei această comoară de înțelepciune. (Este de asemenea posibil ca loialitatea extremă arătată nobilului Nabeshima în carte să fi părut subversivă oficialităților centrale dacă manuscrisul ar fi fost pus în circulație.)

Hagakure a devenit disponibilă publicului larg abia în timpul Erei Meiji, când principiile sale de loialitate au fost reinterpretate în sensul loialității față de împărat și față de națiunea japoneză. În fervoarea naționalistă a anilor 1930 au fost publicate mai multe ediții și interpretări, preamărind învățăturile lui Jōchō drept *yamato-damashii*, „spiritul unic al japonezilor“. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial edițiile au proliferat, iar cartea s-a vândut ca pâinea caldă. „Am descoperit că destinul samuraiului e moartea“ a devenit un slogan folosit pentru a-i încuraja pe tinerii piloți kamikaze.

După război, *Hagakure* a fost repede abandonată drept periculoasă și subversivă. Multe copii au fost distruse ca să nu ajungă sub ochii ocupației străine.

Desigur, *Hagakure* nu este doar o carte despre moarte. Originalul este o compilație de mari proporții incluzând instrucțiuni morale și practice pentru samurai, precum și informații despre istoria locală și date despre războinicii epocii. Mishima se ocupă numai de primele trei volume și evidențiază, în plus față de moarte, dar nu fără vreo legătură cu această problemă, teme ca acțiunea, subiectivitatea, tăria de caracter, pasiunea și iubirea (homosexuală în majoritatea cazurilor). De asemenea, se bucură să citeze pe larg sfaturile practice ale lui Jōchō, care variază de la sugestii despre cum trebuie condusă o întâlnire sau despre cum să te porți la petreceri la sfaturi despre creșterea copiilor sau despre cum să te abții să caști în public. Mishima face o paralelă între decăderea morală din timpul lui Jōchō și aceea din Japonia postbelică, explicând cum sfaturile lui Jōchō l-au ajutat să ducă o viață anacronică, dar merituosă.

Mishima evidențiază rolul pe care *Hagakure* l-a avut în dezvoltarea sa în timpul războiului și după, și prezintă asemănările dintre propria sa critică a Japoniei materialiste de după război și criticile lui Jōchō la adresa decadenței somptuoase a contemporanilor săi. Mishima este foarte aproape de Jōchō în ceea ce privește ideea acestuia de morală personală. Cei doi par a fi fundamental asociați dacă ținem cont de insistența cu care caută perfecțiunea spirituală și fizică a sinelui; amândoi sunt interesați de motivația personală și de cum acționează o persoană mai degrabă decât de realizările acesteia. Întotdeauna accentul cade mai curând pe individ, al cărui

ultim țel e autocultivarea, decât pe contribuția pe care acesta poate să o aducă societății.

Geniul lui Mishima a fost să aplice societății moderne cea mai severă critică socială a eticii samuraiului izvorâtă din *Hagakure*. Opera sa de ficțiune tratează adesea atomizarea societății moderne și imposibilitatea comunicării spirituale și emoționale între oameni. Dar în operele sale târzii, alături de disperarea izolării individului se află și preamărirea auto-suficienței. Un erou al lui Mishima poate face singur orice îl preocupă, fără ajutorul nimănui și fără a-i păsa de ce ar putea crede altcineva. O asemenea atitudine și-a găsit împlinirea ultimă în sinuciderea lui Mishima pentru un împărat căruia nu i-a păsat de soarta sa, pentru o cauză la care știa că nu va contribui cu nimic – și de propria sa mână. Calea spre acea moarte violentă, dar fascinantă poate fi găsită în paginile care urmează.

Kathryn Sparling
Columbia University
ianuarie 1977

Eu și Hagakure

Balul Contelui d'Orgel de Raymond Radiguet și *Opere alese* de Akinari Ueda

Prietenii și cărțile sunt tovarășii spirituali ai tinereții. În carne și oase, prietenii se schimbă mereu, iar entuziasmele dintr-o anumită parte a vieții pălesc odată cu trecerea timpului, făcând loc altor entuziasme împărtășite cu prieteni noi. Într-un fel, același lucru e valabil și pentru cărți. Cu siguranță, există și momente când o carte care ne inspirase în copilărie, recitată după mulți ani, își pierde atracția vie și ne apare ca un simplu cadavru al cărții pe care ne-o amintim. Însă cea mai mare diferență dintre prieteni și cărți este aceea că în timp ce prietenii se schimbă, cărțile rămân la fel. Adunând praful, neglijată într-un colț de bibliotecă, o carte își păstrează cu încăpățănare caracterul și filozofia. În definitiv, citită sau nu, acceptând-o sau refuzând-o, noi putem schimba o carte doar prin atitudinea noastră în privința ei, și nimic mai mult.

Copilăria mi-am petrecut-o în timpul războiului, iar cartea care mă fermecase cel mai mult în acele zile era un roman de Raymond Radiguet, *Le Bal du Comte d'Orgel*, capodoperă

a tehnicii clasice, care îl aşază pe Raymond Radiguet în rândul marilor maestri ai literaturii franceze. Valoarea artistică a operei sale era dincolo de orice dubiu, dar, de ce n-aş recunoaşte-o acum?, aprecierea mea de atunci se datora în egală măsură unor raţiuni nepotrivite. Atras fiind de geniul lui Radiguet, care murise la nici 20 de ani lăsând în urmă aşa o capodoperă, şi fiind convins că iminenta mea plecare la oaste îmi garanta pieirea la o vârstă la fel de fragedă, nu îmi era greu să îmi imaginez că eram el. Radiguet devenea, astfel, rivalul meu personal, iar reuşitele sale literare erau pentru mine un hotar de atins înainte de a muri. Apoi, pe măsură ce gusturile mele literare s-au schimbat, odată cu supravieţuirea mea neaşteptată, vraja romanului lui Radiguet a pierit pe cale naturală.

Cealaltă carte, pe care o purtam cu mine în timpul raidurilor aeriene, era *Operele alese ale lui Akinari Ueda*, savant, poet şi romancier de la sfârşitul perioadei Edo¹. Nici acum nu ştiu prea bine de ce îi eram atât de devotat lui Akinari Ueda. Se prea poate ca anacronismul conştiinţei al lui Ueda şi meşteşugul perfect al prozelor sale scurte, care îmi apăreau ca nişte bijuterii desăvârşite, să fi ajuns să nutrească în mine imaginea ideală a literaturii japoneze. Respectul meu pentru Ueda şi Radiguet nu a încetat nici în ziua de azi, dar treptat amândoi au încetat să îmi mai fie tovarăşi constanţi.

1. Akinari Ueda (1734–1809). Savant, poet şi scriitor de ficţiune de la sfârşitul perioadei Edo, cunoscut cel mai bine pentru povestirile sale fantastice, ciudate şi sofisticate. Cea mai cunoscută operă a sa e probabil *Ugetsu monogatari*, tradusă în engleză de Kengi Hamada sub titlul de *Tales of Moonlight and Rain* (Columbia UP, 1972). Această operă a inspirat filmul *Ugetsu* de Kenji Mizoguchi.

Hagakure, singura carte pentru mine

Mai este o carte, și anume *Hagakure* a lui Jōchō Yamamoto. Am început s-o citesc în timpul războiului, când era nelipsită de pe biroul meu, iar dacă există o singură carte la care să revin neîncetat în cei douăzeci de ani scurși de atunci, recitind-o cu aceeași emoție de fiecare dată, apoi ea nu poate fi decât *Hagakure*. Pentru mine, lumina ei începuse să strălucească abia după ce extraordinara sa popularitate din timpul războiului, când *Hagakure* fusese considerată lectură obligatorie, s-a sfârșit. Se prea poate ca *Hagakure* să fie o carte destinată paradoxurilor: dacă în timpul războiului *Hagakure* fusese asemenea unui obiect luminos în miez de zi, abia acum, în bezna întunericului, *Hagakure* își răspândește adevărata sa lumină.

Când, imediat după război, mi-am făcut debutul ca romancier, curente literare ale noii epoci erau în fierbere în jurul meu, dar, intelectual și artistic, perioada literaturii postbelice¹ nu rezona deloc în mine. Vitalitatea și energia oamenilor cu origini intelectuale și filozofice diferite de ale mele și cu sensibilități literare străine mie treceau pe lângă mine ca o furtună, și atâta tot. Bineînțeles, simțeam singularitatea poziției mele, dar mă întrebam mereu care ar putea fi pentru mine principiul suprem care să mă fi călăuzit în timpul războiului și care să îmi mai fie de folos și acum, când războiul a luat sfârșit. Nu era nici materialismul dialectic al lui Marx și nici legea imperială a educației. Cartea care urma să îmi ofere o îndrumare spirituală constantă trebuia să îmi formeze

1. Literatura postbelică se referă cu precădere la romanele și prozele scurte scrise imediat după război de un număr de scriitori de stânga interesați de experiența războiului și de crearea unei noi societăți japoneze postbelice.

bazele moralității și, totodată, să mă ajute să mă împac pe deplin cu tinerețea-mi. Trebuia să fie o carte care îmi putea sprijini cu fermitate atât singurătatea, cât și purtarea mea anacronică. Mai mult, trebuia să fie o carte anatemitată de societatea contemporană. Iar *Hagakure*, la fel ca multe alte cărți la mare preț în timpul războiului, ajunsese să fie urâtă, respingătoare și rea, o carte pătată, care merita să fie ștearsă din memorie, legată strâns în grămezi și aruncată la groapa de gunoi. Doar astfel, în bezna lumii noastre, a ajuns *Hagakure* să radieze adevărata sa lumină pentru prima dată.

Hagakure, cartea care te învață despre libertate și pasiune

Abia acum ceea ce recunoscusem în *Hagakure* în timpul războiului începea să îmi arate înțelesul adevărat. Mă aflu în posesia unei cărți care propovăduia libertatea și te învâța pasiunea. Chiar și aceluia care au citit cu atenție doar rândul ei cel mai faimos, *Hagakure* le este încă vie în minte ca o carte de un fanatism odios. Paradoxul care reprezintă cartea pe de-a-n-tregul poate fi văzut în acest singur rând: „Am descoperit că destinul samuraiului e moartea.“ Și totuși această propoziție îmi dădea puterea de a trăi.

Mărturisirea mea

După război mi-am mărturisit pentru prima oară devotamentul pentru *Hagakure* într-un articol din 1955 intitulat „Sărbătoarea scriitorului“. Declarația mea a fost următoarea:

Am început să citesc *Hagakure* în timpul războiului, și chiar și acum o mai citesc din când în când. Este o carte stranie, de o moralitate fără seamăn. Ironia sa nu se aseamănă cu ironia intenționată a cinicului, ci izvorăște natural din discrepanța dintre cunoașterea conduitei adecvate și decizia de a acționa. Ce carte energetică, revigorantă și umană!

Aceia care citesc *Hagakure* prin prisma convenției încetățenite, a moralei feudale de exemplu, sunt aproape în totalitate insensibili la însuflețirea sa. Această carte este plină cu vârf și îndesat de exuberanța și libertatea oamenilor care trăiau sub restricțiile unei morale rigide, adânc înrădăcinată în chiar fibra societății și a sistemului său economic. Ea singură le era premisă a existenței, astfel încât, sub auspiciile ei, totul devenea gloriificare a energiei și a pasiunii. Energia era folositoare, pe când letargia era dăunătoare. Fără nici cea mai mică urmă de cinism, *Hagakure* dezvăluia o înțelegere uimitoare a lumii. Iar efectul său este tocmai opusul gustului amar pe care ți-l lasă un La Rochefoucauld, de exemplu.

În termeni etici, cu greu mai găsești o carte care să radieze atât de mult respect de sine precum o face *Hagakure*. Ți-ar fi peste poate să apreciezi energia în timp ce dai deoparte respectul de sine. Ajuns aici, nimic nu poate fi prea mult, fiindcă până și aroganța își are valențele sale etice, deși *Hagakure* nu tratează aroganța în termeni abstracți. „Un samurai trebuie să aibă convingerea că el este cel mai strălucit și mai viteaz războinic din întreaga Japonie.“ „Un samurai trebuie să fie foarte mândru de curajul său militar. El trebuie să fie absolut hotărât să moară ca un fanatic.“ În fanaticism, de altfel, nici nu s-a auzit de corectitudine și de bună purtare.

Eficiența este morala practică a fiecărei zile pe care *Hagakure* i-o propovăduiește omului de acțiune. În stilu-i caracteristic, Yamamoto te îndeamnă cu nonșalanță „întotdeauna să faci un lucru cum se cuvine“. Astfel, în termeni de moralitate, eficiența nu este altceva decât respingerea hâtră a oricărui rafinament fără margini. Trebuie să fii încăpățânat și ieșit din comun. Din cele

Cuprins

Nota traducătorului în engleză / 5

Prolog

Eu și *Hagakure* / 11

Hagakure a mea

Hagakure e vie astăzi / 23

Cele 48 de principii vitale
ale lui *Hagakure*

Hagakure și autorul său, Jōchō Yamamoto / 41

Cum să citim *Hagakure*

Imaginea japoneză a morții / 99

Appendix

Cuvinte de înțelepciune selectate din *Hagakure* / 109